

ЗМІСТ

ВСТУП: АВАНТЮРИЗМ І СМИРЕННЯ	9
---	----------

I. ТЕОРІЯ ТА ПОЛЕМІКА

ХТО ТАКІ КЛАСИКИ?	15
УКРАЇНСЬКИЙ КАНОН	25
ЗАБУТИ ШКОЛУ	31

II. ІНСТРУМЕНТИ

ЦЕНТРАЛЬНИЙ КОД	41
КАРТА ЧИТАННЯ	45
КОМЕНТАР	48
КОНСПЕКТ	52

III. АЛГОРИТМИ 55

КУЛЬТОВА ТРІАДА УКРАЇНСЬКОЇ КЛАСИКИ

ЩОБИ СВІТ НЕ ВПІЙМАВ. Як читати Сковороду?	57
ГЛИБШИЙ СЕНС ХУЛІГАНСТВА. Як читати Котляревського?.	77
ТВОРЕННЯ НАЦІЇ. Як читати Шевченка?	100

ЧЕТВЕРО З ЕПОХИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПІКУ

ПОРУЧ ІЗ ФРОЙДОМ. Як читати Франка?	122
ДІВА ФЕМІНІЗМУ. Як читати Кобилянську?	145
СТВОРЕННЯ КАРПАТ. Як читати Коцюбинського?	166
О, НЕ ЖУРИСЯ ЗА ТІЛО! Як читати Лесю Українку?	191

ТРОЄ КЛАСИКІВ ТЕМНОЇ ЕПОХИ

ВІН ТАК ЛЮБИВ ЖИТТЯ... Як читати Хвильового?	217
НАРОДИВСЯ БОГ НА САНЯХ... Як читати Антонича?	235
ЯК ГОРЛОМ КРОВ БІЖИТЬ... Як читати Стуса?	254

IV. ВАРІАЦІЇ

УКРАЇНСЬКА КЛАСИКА ТА ІНШІ ВАРТІСНІ ТВОРИ:

300+ КНИГ НА 30 РОКІВ ЧИТАННЯ	275
---	-----

CODA: СМирення й авантюризм	291
---------------------------------------	-----

ВСТУП: АВАНТЮРИЗМ І СМИРЕННЯ

Знаєте гору Рашмор у США? Це та, на якій з товщі граніту висічено обличчя чотирьох легендарних президентів: Джорджа Вашингтона, Томаса Джефферсона, Аврама Лінкольна та Теодора Рузвельта. Несхитні авторитети — особистості, чий вчинки, висловлювання та мрії стали основою американської спільноти, залишилися важливими *назавжди*.

Класика — це про вічність. Про досвід, важливість якого годі заперечити, і про істини, що вже визнані й більше не будуть поставлені під сумнів. Як, наприклад, те, що свобода є цінністю, за яку варто боротися. Після стількох років війни ми добре знаємо, що, попри іронію скінченності та численні випадковості нашого життя, існують перевірені, універсальні цінності. Чіткі у своїй несхитності. І класична література саме про них.

Але що ми? Завмираємо біля підніжжя масивної гори Рашмор, потлумлені величчю гігантів на вершині, нікчемні й безпомічні перед усвідомленням їхньої могутності. Ні, класиків, у всьому багатстві відкритих ними сенсів, зрозуміти непросто. Й кожен, хто стверджує інакше, — або наївний

дилетант, або агресивний іконокласт, обскурантист, якого не торкалося крилом жодне глибоке прозріння.

Українську літературну класику багато разів оголошували нудною, «сільською» та тривіальною. Проте є два потужних аргументи на її користь, які блокуватимуть знецінення та плювки речників імперії — держави, яка сама собі не може дати ради й повільно здихає на узбіччі історії. Попри колосальні асиміляційні зусилля, українська культура вижила й далі має численних adeptів. А класичні літературні тексти складають її важке й неподільне ядро. Можна прострелити голову пам'ятника Шевченкові в Бородянці, проте він продовжуватиме промовляти; можна ракетним залпом знищити музей Сковороди, але його постать вціліє й випромінюватиме світло мудрості. Слово наших класиків зафіксоване в усіх бібліотеках світу. Доки стоїть ця цивілізація, воно незнищенне.

По-друге, наша класика працює. Це живе слово, що спонукає до дії. Що з того, що в мегаполісах, заснованих на північних болотах, десятки письменників закликали цінувати «слезинку реб'ячка» та висловлювали тонни інших гуманістичних ідей? Іншою рукою або в інший час доби вони писали панегірики сатрапам і вихваляли їхні завоювання. Хто в північній літературі не погоджувався з останнім — мертві. А хто залишився — прийняли перверсивну логіку «великого інквізитора» й раді палити й убивати заради фантазмів чергового тирана та примар усезагального щастя. Похмура болотна «класика» не врятувала від постання легіонів потвор, які несуть загрозу всьому живому та яскравому.

Натомість наша класика дієва. Закликає дати відсіч, надихає славними сторінками минулого, говорить про справедливий світ без насильства й утиску. Тараса, Лесю та Франка не просто так зображають у касках бійців і формі парамедиків – це визнання істинності їхнього слова. Як вони писали, так ми й діємо. Вони мали рацію. Здається, вони навіть мали РПГ.

Треба набути потужного заряду авантюрності, аби підступитися до них. Ось стоїть Тарас, готовий вибухнути гнівним сарказмом до кожного, хто недостатньо поважно трактуватиме українське слово; ось інтелектуальна й іронічна Леся – Кассандра й Піфія доль нашої нації, ось впертий Франко, який наче запитує – чи досить ти подумав, чи досить попрацював? Що ти здатен про нас написати? Ось усі інші, що виходять із мряки попередніх століть, оті, що проміняли спокій та затишок на в'язниці й постійну боротьбу за утвердження власних переконань. Як сказати про них?

Тепер, на відміну від нашої давньої літератури, автори не починають своє письмо із самоприниження, «топосу скромності» щодо власних можливостей. Але писати про українських класиків варто саме так – смиренно. Попри всі надбані знання, попередні книги та бадьюру авантюриність, я це усвідомлюю... Знаю, що постаті, про яких писатиму, тексти, які згадуватиму, наша класика загалом – більша за кожного й кожну з нас, бо це насправді фундамент, з якого виростає увесь наш національний організм, вся наша спільнота.